

Ružica Miroslav. Prekarijat: **Nova opasna klasa?** B&F, broj 86, april 2012.

Pre 40 godina bilo je rašireno verovanje da će početkom 21. veka zaposleni raditi 20 sati nedeljno, živeti u sigurnosti i uživati određeni profesionalni status. Umesto toga, svedoci smo rasta nove i opasno gnevne klase - prekariata. Ovako započinje jedan od svojih intervjua Gaj Stending, autor važne i izazovne knjige „PRECARIAT – New Dangerous Class” (2011). Šta se krije iza ovog neprevodivog koncepta?

U engleskom ali i većini drugih evropskih jezika u pitanju je igra reči: proletariat u kombinaciji sa precarious, a odnosi se na životne okolnosti u kojima dugotrajna nesigurnost, nestabilnost i nepredvidljivost ugrožavaju mentalno i fizičko blagostanje ljudi.

Iza koncepta krije se stvarnost u kojoj milioni ljudi rade na povremenim, privremenim, nezahtevnim i loše plaćenim poslovima i sa neizvesnim ugovorima ili samozaposleni, tj. žive u ekonomskoj i socijalnoj nesigurnosti. Njihovi prihodi su nepredvidljivi ili su bez različitih beneficija koje su za prethodne generacije bile norma: plaćeni godišnji odmori ili bolovanja, besplatno stručno usavršavanje, novčani transferi kada ostanu bez posla. Simbol ovih procesa postaju tzv. ‘McJobs’ - niske nadnice, nezahtevni poslovi za priučenu radnu snagu, prekovremeni ali neplaćeni rad, kratkoročni ugovori i stalna pretnja gubitka posla. Uz to, veoma su im ograničeni izgledi za profesionalno napredovanje, odnosno za prepoznatljivi profesionalni identitet ili posao koji žele i koji je u skladu sa nivoom obrazovanja. Izostaje i socijalna mobilnost ili se pretače u trku ka dnu društvene lestvice.

Precariat je globalni fenomen, a u evropskom prostoru ga čine tri osnovne grupe. Prva grupa su gubitnici iz kruga klasične radničke klase, dakle oni koji zbog napretka tehnologije ili deindustrijalizacije ostaju bez posla i sele se u servisnu ekonomiju. Drugu grupu čine oni koji prihvataju nesigurnost prosto zato što nikada nisu ni imali stabilnost, predvidljivost i status. Treću oni koji su obrazovani, posebno omladina i mladi profesionalci, ali frustrirani vlastitim radnim i životnim statusom i izgledima. Prva grupa teži povratku prošlosti, tj. stabilnosti, sigurnosti, regularnim приходima i novčanim transferima države blagostanja.

Druga grupa, uglavnom migranti, ali i osobe sa invaliditetom i druge ranjive grupe – klizi ka pasivnoj marginalnosti i izolovanosti na periferiji evropskih metropola; treća grupa je potencijalna bomba koja preta da eksplodira na trgovima velikih gradova.

Niko i ništa u Parizu i Londonu

Neizvesnost, nesigurnost i fluidnost u radu i životu utiču da prekarijat nema kolektivno pamćenje – dakle doživljaj pripadanja zajednici u kontekstu dostojanstva, statusa, morala i solidarnosti. Sve je maglovito i nepostojano, pa i očekivanja da će budućnost biti drugačija ili bolja. Nomadizam, kao stalno kretanje ali u zatvorenom krugu i bez utemeljenja i usmeravanja, razgrađuje odnose sa drugima i prema zajednici.

Upravo zato istraživači upozoravaju na preteće simptome koji pogađaju prekarijat. Tiču se, pre svega, stalne anksioznosti zbog neizvesnosti i nesigurnosti. Sledi anomija zbog doživljaja uzaludnosti da se prevaziđe nesigurnost i živi smisleni i ka budućnosti usmeren život. Treće je otuđenje jer se većina ne bavi onim što bi trebalo i ono za šta su osposobljeni, već obavlja ono što ne želi i nad čime nema nikakvu kontrolu. Guy Standing ih zato definiše kao bezlične podanike a ne građane, jer ne učestvuju u bilo kakvom procesu pregovaranja, niti su politički zastupljeni. Preteća posledica svega ovog je da izostaje empatija sa drugima, ali raste razdražujuća netolerancija i gnev.

Guy Standing u globalizaciji vidi presudni okvir za nastajanje prekarijata. Nju tumači kao proces re-regulacije, a ne deregulacije kao što to čini većina analitičara. Dakle, u pitanju je neoliberalni projekat koji je fokusiran na takmičenju i individualizmu, liberalizaciji svetske trgovine i masovnoj privatizaciji, kao i fleksibilizaciji tržišta radne snage, uz redukovanje i privatizaciju programa države blagostanja. Oštre socijalne nejednakosti i pretakanje u robni status svake aktivnosti, deo su takvog projekta. Građani se vide samo funkcionalno: zadatak im je da obezbede fleksibilnu ponudu radne snage. To je neophodno za globalni kapitalizam i temelj njegovog produkcionog režima.

Nova i ključna klasa?

Proces prekarijatizacije dešava se i unutar tradicionalnih profesija putem tzv. poluprofesionalizacije u formi para-medicinskih, pravnih, nastavnih, istraživačkih i drugih izvršilaca. I zato je prekarijat kao koncept teško operacionalizovati. Evidencija je još uvek rudimentarna, a tiče se poglavito karaktera i tipa zaposlenosti, posebno mladih. Procenjuje se da u evrozoni, na određeno vreme radi 16-17% svih zaposlenih, a u Portugalu 22% i Španiji 25%. U Belgiji oko 25% zaposlenih radi skraćeno radno vreme, dok se rad na određeno

vreme utrostručio u periodu 1993-2006. Kada je u pitanju omladina (od 15 do 24 godine), u evrozoni je nezaposlenost 20%, Španiji 46-47%, a u Italiji 46.7%. Navodi se da je tokom 2011 u Italiji oko 8 miliona ljudi bilo nezaposleno, radilo skraćeno i na određeno vreme ili izgubilo posao. Kada je reč o državi blagostanja, podaci iz SAD su veoma ilustrativni. Krajem 2009. broj kompanija koje obezbeđuju zdravstveno osiguranje smanjio se na 60%. Smanjilo se i učešće poslodavaca u finansiranju penzionog osiguranja za zaposlene, tako da je iznosilo samo 52% u 2006. Ostalo je išlo na račun zaposlenih.

Gaj Stending kaže da se svaki progresivni pokret gradi na nezadovoljstvu i besu, ali i na potrebama i aspiracijama nastajuće ključne klase. Po njemu je danas to prekarijat. To postaje vidljivo kroz 'EvroMayDay' proteste koji mu daju prepoznatljivost i okvir orijentacije. Madridski 'indignados', londonski, atinski i drugi demonstranti snabdevaju ga energijom, a 'Okupiraj Vol Strit' i njegove evropske replike nude novi i radikalniji fokus. Sada su ulica i gradski trgovi mesto akcije, a ne fabrički holovi. Da li to znači da tradicionalna radnička klasa nije više izazov kapitalu, a da prekarijat postaje novi ključni akter? Prvi je bio definisan satnicom, osmočasovnim radnim vremenom, stabilnošću zaposlenja i programima države blagostanja. Drugi je u nastajanju, nesiguran, nestabilan, adaptabilan i mobilan, bez jasne profesionalne perspektive, bez učešća u procesu pregovaranja, kao i bez političke reprezentacije. Njegovi su delovi uvek na granici da kliznu u lumpen, zavisnike raznih vrsta, prosjake i kriminal ili budu obeleženi kao kriminal.

Razložni kritičari ukazuju, međutim, da je prekarijat još uvek mozaik-koncept, odnosno višeslojan ali i previše uopšten, kao i da nije sigurno šta novo predstavlja i nudi. Unutar njega su i grupe na osnovu vlastitog izbora ('digitalni boemi' 'kreativna klasa' i svi oni koji neće da učestvuju u postojećem procesu ekonomske reprodukcije), kao i oni koje sistem eksterno stvara. Prenaglašava se i dimenzija žrtvovanosti, dok se zapostavlja ambivalentnost i fluidnost situacije, odnosno da se dominacija prekarijata kao žrtve sistema polako pomera ka spontanom otporu. I zato neki sugerišu da prekarijat danas jeste jedno stalno nastajanje, upitanost i borbenost, ali i difuznost, ranjivost i nepostojanost zbog vidljivog nedostatka saradnje i razmene unutar njega samog i sa drugima. Zato se i njegov brend kojim se izražava – EuroMayDay, pored mobilizacije, vidi i kao informaciona kampanja, instrument kolektivne proizvodnje znanja, dakle kritičko i borbena istraživanje o radu i životu. Zbog toga prekarijat neki metaforički vide kao pritajenog, ali rastućeg i mnogoglavog monstruma koji je tu i planira da ostane. Vladajuće evropske koalicije strepe, ali ga i dalje ignorišu i uporno nude

iste ili slične recepte. Jedino radikalna desnica unutar njega regrutuje za svoju agendu nacionalizma, ksenofobije, anti-islamizma i protivljenja levici. I tako dok monstrumu ne dosadi i ne pokrene se, istok i jug Evrope možda ga povuku za rep. Gnev hrani svaki protestni pokret. Nakon toga počinje i njegova samoorganizacija i internacionalizacija, bar u granicama Evrope.